

LÜBNAN'DA SİYASİ YAPI KRİZLERE ÇÖZÜM ÜRETEMİYOR

Kadriye Sınmaz

İNSAMER
İHH İNSANİ VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
IHH HUMANITARIAN AND SOCIAL RESEARCH CENTER
مركز البحوث الإنسانية و الاجتماعية

Referans için: Sınmaz, Kadriye. "Lübnan'da Siyasi Yapı Krizlere Çözüm Üretemiyor". İNSAMER, 13.01.2021.

Analiz

14 Şubat 2005, 4 Ağustos 2020! Bu tarihlerin ilkinde Lübnan'da Başbakan Refik Hariri'nin hayatını kaybettiği, ikincisinde Beyrut Limanı'nın yerle bir olduğu iki büyük patlama meydana geldi. Lübnan'ın kaderini değiştiren her iki patlama öncesinde de ülkede siyasi kaos yaşanmakta ve toplumsal yapı âdeta çatırdamaktaydı. Halk nezdinde -muhatapları farklı- büyük bir öfkeye sebep olan patlamalar, ülkedeki kaosu daha da tırmandırıp, ciddi bir güç mücadelesini tetikledi.

Refik Hariri, 1992-1998 ve 2000-2004 yılları arasında başbakanlık yapmış ve iç savaşın izlerini Lübnan'dan silmek için attığı adımlarla halkın takdirini kazanmış bir isimdi. Suikasttan hemen önce Suriye'nin Lübnan'daki 28 yıllık varlığını sonlandırmak için Birleşmiş Milletler (BM) ile iş birliği yapan Hariri, Şam'daki rejimden tehditler alıyordu. Hariri suikastı, Lübnan halkında derin bir keder ve öfkeye yol

açarken, Suriye ve onun yerel ortağı Hizbullah'a karşı sokaklara dökülen insanlar, ülkeyi dış müdahalelerden koruyacak köklü bir reform talebinde bulunuyordu. Fakat ülkede Suriye karşıtlığı (14 Mart Bloğu) ve taraftarlığı (8 Mart Bloğu) üzerinden siyasi bloglar oluştu ve halkın talep ettiği reformlar; siyasilere yönelik suikastlar, İsrail-Hizbullah savaşı (2006) ve iç çatışmaların (2008) gölgesinde kaldı.

2011 yılında Suriye'de başlayan savaş, hem 1 milyonun üzerinde mültecinin Lübnan'a gelmesi hem de Hizbullah'ın savaşın başlıca aktörlerinden biri olması sebebiyle ülkeyi yeni bir istikrarsızlık dönemine sürükledi. Ardından gelen cumhurbaşkanının seçilememesi krizi (2014-2016), DAESH tehdidi (2014), Başbakan Saad Hariri'nin Suudi Arabistan tarafından istifaya zorlanması (2017), hükümetin kurulamaması (2018) gibi yerel ve bölgesel sorunlar ve 2019 yılında iyiden

İNSAMER
İHH İNSANİ VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
IHH HUMANITARIAN AND SOCIAL RESEARCH CENTER
مركز البحوث الإنسانية و الاجتماعية

iyiye hissedilmeye başlanan ekonomik krizle birlikte halkta biriken tepki iyice gün yüzüne çıktı. *Whatsapp* uygulamasına vergi konulması üzerine patlak veren ekim gösterileri, kısa sürede din ve mezhep temelli siyasi yapının değiştirilmesi taleplerinin dillendirildiği platformlara dönüştü. Başbakan Hariri 22 Ekim'de istifa etse de Lübnan halkı artık dünün militanı bugünün siyasetçisi isimlerin eski ezberlerle siyaset yapma biçimini reddediyordu.

Lübnan peşi sıra gelen krizlerle mücadele ettiği bir dönemde, Beyrut Limanı'nda 2.750 ton amonyum nitratın infilak etmesi ile büyük bir darbe daha aldı. Bardağı taşıran bu son damla, Lübnan tarihinde bir kırılma noktası olarak değerlendirildi. Patlamada 200'den fazla kişi hayatını kaybetti, 5.000 kişi yaralandı, 300.000 kişi evsiz kaldı ve 15 milyar dolarlık maddi zarar meydana geldi. Patlamanın Lübnan Özel Mahkemesi'nin Refik Hariri suikastı ile ilgili kararını açıklamasından 14 gün önce gerçekleşmiş olması, okları Hizbullah'a çevirse de aslında yıllardır limanda tutulan amonyum nitratla ilgili önlem almayan bütün bir siyasi yapının ihmalkârlığı söz konusuydu. Böylece Lübnanlıların ekim gösterilerinde dile getirdiği yozlaşmış siyasi düzenin sağlaması da acı bir şekilde yapılmış oldu.

Ortadoğu tarihinin en büyük patlamalarından biri olan Beyrut Limanı patlamasının ardından sorumluların tespitiyle ilgili ciddi bir çalışma yapılmaması bir yana, bu kadar büyük bir olay dahi hükümet krizi ve iç savaştan sonra ülkede yaşanan en büyük ekonomik krizin gölgesinde kaldı.

Patlamanın hemen akabinde ülkede artan protestolar yüzünden önce birçok milletvekili ve bakan, sonra da 10 Ağustos'ta Hasan Diyab hükümeti istifa etti. Bu gelişme üzerine eski bir diplomat olan Mustafa Edip'e hükümeti kurma görevi verilse de bakanlıkların dağılımında yaşanan anlaşmazlık sebebiyle hükümet kurulamadı. Cumhurbaşkanı Mişel Avn, hükümet kurma görevini bir yıl önce ekim gösterilerinde istifa etmiş olan Saad Hariri'ye verdi; fakat Hariri de hâlen daha hükümeti kurmayı başaramadı. Bütün bu yoğun

siyasi gündemde halk, patlamanın sebebi ile ilgili hesap soracağı bir muhatap bulamadı ve siyasiler de istifa ederek âdeta sorumluluğu üzerlerinden atmış oldular. Hükümetin aynı ideolojik gerekçeler sebebiyle kurulamaması, görevin tekrar Hariri'ye verilmesi, dayanışmaya en çok ihtiyaç duyulan böyle bir dönemde dahi siyasilerin patlamayı ideolojik öncelikleri üzerinden yorumlaması, müesses siyasi yapıya yönelik tepkileri daha da artırdı.

Patlamadaki can kayıplarını gölgede bırakan bir diğer mesele ise, Lübnan'ın 2019'dan bu yana tarihinin en büyük ekonomik krizlerinden biriyle mücadele etmesiydi. Lübnan parası dolar karşısında %80 değer kaybederken karaborsada 1 Amerikan doları 9.000 Lübnan lirasına kadar çıktı. Ülkede kamu borçları da 90 milyar doların üzerinde. Dünya Bankası 2020'de Lübnan ekonomisinin %19,2 küçüldüğünü ve bu küçülmenin 2021'de de devam edeceğini açıkladı. İşsizlik oranının %50'ye dayandığı ülkede 2021'de halkın yarısından fazlasının yoksulluk yaşaması bekleniyor.¹ Doların Lübnan lirası karşısındaki hızlı yükselişi, ülkedeki malların büyük bir kısmını oluşturan ithal ürünlerle yerli ürünler arasındaki fiyat farkını da arttırmış durumda. Hem alım gücünün düşmesi hem de iç piyasada ürün bulunamaması, halkın ihtiyaçlarını karşılamasını oldukça zorlaştırıyor.

Bütün bunlara ABD'nin Esed rejimini baskılamak amacıyla 2020 Haziran'ında kabul ettiği Sezar Yasaları'nın Hizbullah üzerinden Lübnan ekonomisine darbe vurması, Batılı ülkelerin Lübnan'a ekonomik yardımı reform ön şartına bağlaması ve Körfez sermayesinin 2016'dan bu yana ülkeden çekilmesi gibi gelişmeler de eklenince ülkenin içinde bulunduğu ekonomik krizin uzun süreli olacağı tahminleri güçleniyor.

Patlama sonrasında Lübnan'ın içinde bulunduğu krize karşı ilk harekete geçen ve ön plana çıkan aktör Fransa Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron oldu. 6 Ağustos ve 1 Eylül'de Lübnan'ı ziyaret eden Macron, siyasilerle bir dizi toplantılar yaparak yardım koşulu olarak ülkede 15 gün içerisinde teknokrat hükümeti kurulmasını istedi. Fakat Macron'un tehditkâr

üslubu, yardımlar üzerinden siyaseti dizayn etme çabası, hem bazı siyasilerin hem de halkın tepkisini çekti. Macron'un Lübnan'a son yıllarda yaşanan başka kriz dönemlerine oranla artan ilgisi, Doğu Akdeniz denklemine elini güçlendirme adımı olarak değerlendirildi. Zira Lübnan, Doğu Akdeniz boyunca 120 deniz mili kıyı şeridine ve 5.000 deniz mili karelik münhasır ekonomik bölgeye sahip; dolayısıyla Libya'da Türkiye'den darbe yiyen Fransa, bu defa da Lübnan üzerinden Doğu Akdeniz'deki varlığını güçlendirmek istiyor. Fakat gelinen noktada -yoğun çabalarına rağmen- Fransa'nın Lübnan'daki krizi yönetme kabiliyetine sahip olmadığı ortaya çıkmış durumda.

Türkiye ise, farklı dinî ve mezhepsel aktörlerle diyalog geliştirebilen, sömürgeci bir zihniyetle hareket etmeyen ve insani yardıma öncelik veren bir ülke olarak Lübnan'ın bölgede iş birliği yapabileceği sayılı aktörden biri olarak öne çıkmaktadır. Beyrut patlamasından dört gün sonra Cumhurbaşkanı Yardımcısı Fuat Oktay ve Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu Lübnan'ı ziyaret etti. Görüşmelerde Lübnan'a farklı kalemlerde insani yardım sağlanması yanı sıra Beyrut Limanı kullanıma hazır olana kadar Mersin Limanı'nın Lübnan'ın hizmetinde olacağı da ifade edildi. Bu süreçte Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki varlığını tehdit olarak gören ülkeler ve bağlı medya organları, Türkiye'nin Lübnan'a yoğun ilgisi hakkında karalama amaçlı bir dizi yalan haber yayımlamaktan da geri durmadı. Bu haberlerde Türkiye'nin Lübnan'a silah soktuğu, Sünni grupların hamisi olduğu, Müslüman Kardeşleri desteklediği ve Lübnan'a ilgisinin yeni Osmanlıcılık anlayışının uzantısı olduğu gibi iddialara yer verildi.

Lübnan'da yaşayan Sünni nüfusun Türkiye'ye sempati duyduğu bir gerçek; ancak Türkiye bunu takdir etmekle birlikte ülkedeki farklı gruplarla diyalog kurmaya da özellikle dikkat ediyor. Bu bağlamda Sünni gruplarla iyi ilişkiler kurmanın yanı sıra Hizbullah'ın etkin olduğu bölgelerde de rahatlıkla hareket eden Türkiye, Marunilerle de iletişimini güçlendirmenin yollarını arıyor. Genellikle Fransa ile özdeşleşen Maruniler her ne kadar Türkiye'ye mesafeli

olsalar da grup içinde farklı eğilimlerin söz konusu olduğu gözlemleniyor. Örneğin Maruni Ketaib Partisi'nin Türkiye ile diyalog içerisinde olduğu biliniyor.²

Lübnan'da kökeni Osmanlı dönemine dayanan din ve mezhep temelli siyasi yapıda yaşanan sorunların ve ortaya çıkan krizlerin son 15 yılda vuku bulan iki büyük patlama sonrasında daha da derinleştiği görülüyor. Önümüzdeki yıllarda da buyanın değişmeyeceği anlaşılıyor. Öte yandan halkın bir kısmının belli ailelerin ön plana çıktığı yıllara dayanan siyasi alışkanlıklarından kolayca vazgeçmeyeceği tahmin ediliyor. Ülkenin bu gerçekleri yanında toplumun önemli bir kesimi son dönemde mevcut sistemi istikrarsızlığın ve krizlerin müsebbibi olarak görüyor ve özellikle gençler arasında Lübnan'ın yaşlı siyasetçilerine karşı bir enerjinin biriktiği gözlemleniyor. Öyle ki bu gerilim yaşanan hemen her kriz sonrasında sokaklarda kendini hissettiriyor. Mevcut siyasetçilerin pozisyonlarını koruma konusundaki ısrarı, halkın biriken öfkesi ve yeni bölgesel gelişmeler, Lübnan'da daha büyük krizlere yol açabilir. Ayrıca Ortadoğu'da siyasi kutuplaşmaların ve çatışmaların artması, Lübnan'daki taraflar arasında farklı ülkelerin desteklediği çok yönlü bir diyalog sürecinin organize edilmesini de engelliyor.

Ülkede kalıcı bir çözüm için ihtimaller az görünse de Lübnan halkına destek olmak adına bazı seçenekler mevcut. Lübnan'da Suriyeli ve Filistinli yaklaşık 2 milyon mülteci yaşıyor. Mültecilerin birçoğu barınma, sağlık, eğitim, altyapı, yakacak gibi temel insani ihtiyaçlarını karşılayamaz hâlde. BM her 10 Suriyeli mülteci için 9'unun aşırı yoksulluk şartlarında yaşadığını açıkladı. Patlamanın ardından pek çok Lübnanlı da mültecilerle aynı sorunları yaşamaya başladı. Ülke genelinde kıtlık olması ihtimali sık sık gündeme geliyor; dolayısıyla bölgesel ve uluslararası STK'ların iş birliğinde, patlamadan etkilenenler ve mültecilerden başlayarak Lübnan halkına yapılacak insani yardım çok büyük önem arz ediyor. Ülkede ekonomik kalkınmaya verilecek kalıcı desteklerle siyasi istikrarın ilk adımlarının atılacağına da kesin gözüyle bakılıyor.

Sonnotlar

- ¹ Lebanon Economic Monitor: The Deliberate Depression, World Bank, 2020, <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/34842/LebanonEconomicMonitor-Fall2020.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- ² Ketaib Partisi Onursal Başkanı ve eski cumhurbaşkanı Emin Cemayel'in Türkiye ile ilgili açıklamaları için bk. "Lübnan'ın eski Cumhurbaşkanı:

Türkiye'nin Lübnan'ı kurtarmak için çalışmasını umuyoruz", Independent Türkçe, 31 Ağustos 2020, <https://www.indyturk.com/node/235516/d%C3%BCnyada/1%C3%BCbnan%C4%B1n-eski-cumhurb%C5%9Fkan%C4%B1-t%C3%BCrkiye%E2%80%99nin-1%C3%BCbnan%E2%80%99%C4%B1-kurtarmak-i%C3%A7in-%C3%A7al%C4%B1%C5%9Fmas%C4%B1n%C4%B1>

